

Ковальчук Сергій Олександрович

Чернівецький юридичний інститут

Національного університету «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри кримінальної юстиції,

кандидат юридичних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВТРАТОЮ ТА ПОШКОДЖЕННЯМ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

Вирішуючи питання про відшкодування завданої шкоди, ЄСПЛ виходить з норми ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., відповідно до якої якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію [1]. Виходячи з цього, у своїй практиці ЄСПЛ неодноразово відзначав необхідність відшкодування заявнику втраченої вигоди (п. 47 Рішення ЄСПЛ від 24.02.2009 р. у справі «Dacia S. R. L.» проти Молдови» [2], п. 26 Рішення ЄСПЛ від 20.01.2011 р. у справі «Basarba OOD» проти Болгарії» [3], п. 91 Рішення ЄСПЛ у справі «Агрокомплекс проти України» від 25.07.2013 р. [4], п. 261 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» [5] тощо). Зокрема, у п. 261 Рішення від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» ЄСПЛ вказав, що з огляду на господарську діяльність з використання літаків, які здійснювало підприємство-заявник після їхнього придбання, Суд погоджується з тим, що у цій справі літаки призначалися для використання у прибутковій діяльності. Отже, у Суду немає сумнівів, що підприємство-заявник втратило прибутки, які воно могло отримати від своїх літаків впродовж строку з моменту їхнього вилучення і до цього часу [5].

Значна увага у практиці ЄСПЛ звертається на відшкодування моральної шкоди, що визначається Судом як відшкодування за занепокоєння, незручність і невизначеність, викликані порушенням, та інші моральні втрати (п. 29 Рішення ЄСПЛ від 06.04.2000 р. у справі «Comingersoll S. A.» проти Португалії») [6]. При цьому ЄСПЛ, по-перше, вказує на можливість відшкодування моральної шкоди, завданої втратою речових доказів у кримінальному провадженні, зокрема літаків, які були вилучені у заявника та на які було накладено арешт (п. п. 252 і 263 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України») [5]. По-друге, Суд відзначає можливість відшкодування моральної шкоди юридичним особам (п. 35 Рішення ЄСПЛ від 06.04.2000 р. у справі «Comingersoll S. A.» проти Португалії» [6], п. 252 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» [5], п. 79 Рішення ЄСПЛ від 25.07.2013 р. у справі «Агрокомплекс проти України» [4] тощо). Зокрема, у п. 35 Рішення від 06.04.2000 р. у справі «Comingersoll S. A.» проти Португалії» Суд вказав, що оскільки основною формою компенсації, яку Європейський суд може призначити, виступає матеріальна компенсація, то він в обов'язковому порядку повинен мати право, з метою ефективного дотримання права за ст. 6 Європейської конвенції, також присуджувати матеріальні компенсації за завдану комерційним компаніям моральну шкоду [6]. По-третє, Суд звернув увагу на те, що понесена комерційними компаніями моральна шкода може включати аспекти, які тією або іншою мірою є об'єктивними або суб'єктивними, зокрема: репутацію компанії, невизначеність у прийнятті рішень, розкол у керівництві компанією (для якого не існує точного способу підрахунку наслідків) і, нарешті, хоча й меншою мірою, тривогу та незручності, завдані членам і керівництву компанії (п. 35 Рішення ЄСПЛ від 06.04.2000 р. у справі «Comingersoll S. A.» проти Португалії») [6]. В якості підстав для відшкодування моральної шкоди у конкретних справах Суд визначає створення внаслідок констатованих ним

порушень ситуації тривалої невизначеності для підприємства-заявника у здійсненні ним підприємницької діяльності (п. 92 Рішення ЄСПЛ від 25.07.2013 р. у справі «Агрокомплекс проти України») [4], створення перешкод у роботі підприємства-заявника та викликання відчуття безпорадності та розчарування у його керівників (п. 263 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України») [5].

У своїй практиці ЄСПЛ значну увагу присвячує формуванню правових стандартів визначення розміру завданої заявнику матеріальної та моральної шкоди, у тому числі втратою і пошкодженням речових доказів.

Визначаючи розмір завданої матеріальної шкоди, Суд вказує, що точному розрахунку суми, необхідної для повного відшкодування матеріальних втрат, яких зазнав заявник, може перешкоджати як невизначений за своєю природою характер шкоди, що випливає з порушення (п. 18 Рішення ЄСПЛ від 27.12.1999 р. у справі «Сміт і Грейді проти Сполученого Королівства» [7], п. 20 Рішення ЄСПЛ у справі «Basarba OOD» проти Болгарії» [2] тощо), так і неможливість визначення вартості майна, якого більше не існує (п. 13 Рішення ЄСПЛ від 15.11.2011 р. у справі «Говганнісян і Широян проти Вірменії») [8].

Поряд з цим, Суд вказує на труднощі у визначенні розміру втраченої вигоди, пов'язані з коливанням прибутків внаслідок різноманітних непередбачуваних чинників (п. 47 Рішення ЄСПЛ від 24.02.2009 р. у справі «Dacia S. R. L.» проти Молдови») [2], зокрема у комерційній діяльності компанії, що передбачає прийняття ризиків і певного ступеня невизначеності щодо використання та прибутковості майна (п. 26 Рішення ЄСПЛ від 20.01.2011 р. у справі «Basarba OOD» проти Болгарії») [3]. У разі точного встановлення розміру втраченої вигоди Суд приймає рішення про присудження заявнику чітко визначеної суми її грошового відшкодування. Зокрема, у справі «Dacia S. R. L.» проти Молдови» ЄСПЛ оцінив надані заявником розрахунки втраченої вигоди як такі, що не є надмірними, та, з урахуванням відсутності будь-якої

допомоги з боку уряду в розрахунку належної заявнику втраченої вигоди, претензії останнього у цьому відношенні задовольнив у повному обсязі (п. 47 Рішення ЄСПЛ від 24.02.2009 р.) [2]. У разі, якщо Суд, з урахуванням обставин справи, констатує неможливість точного встановлення розміру втраченої вигоди, він, виходячи із принципу справедливості, враховує факт її заподіяння під час прийняття рішення про присудження заявнику чітко визначеної суми грошового відшкодування за результатами оцінки всіх аспектів завданої йому шкоди (п. 26 Рішення ЄСПЛ від 20.01.2011 р. у справі «Basarba OOD» проти Болгарії» [3], п. 265 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» [5] тощо).

Що стосується грошового відшкодування моральної шкоди, то Суд може присудити її комерційному підприємству, здійснюючи оцінку на засадах справедливості, оскільки її точний розрахунок у принципі неможливий (п. 79 Рішення ЄСПЛ від 25.07.2013 р. у справі «Агрокомплекс проти України» [4], п. 252 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» [5] тощо).

У разі, якщо за одним чи більше аспектами шкоди неможливо здійснити точний розрахунок або якщо провести відмінність між матеріальною та моральною шкодою вкрай важко, Європейський суд може прийняти рішення про здійснення загальної оцінки (п. 29 Рішення ЄСПЛ від 06.04.2000 р. у справі «Comingersoll S. A.» проти Португалії») [6] на засадах справедливості (п. 93 Рішення ЄСПЛ від 25.07.2013 р. у справі «Агрокомплекс проти України» [4], п. 264 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» [5] тощо). При прийнятті рішення про здійснення такої оцінки Суд виходить з обставин конкретної справи і враховує вплив часу, велику кількість питань, які не підлягають точній оцінці, та неможливість точно визначити у кількісному виразі завдану матеріальну і моральну шкоду (п. 93 Рішення ЄСПЛ від 25.07.2013 р. у справі «Агрокомплекс проти України») [4]. За результатами

здійснення загальної оцінки Суд присуджує заявнику чітко визначену суму грошового відшкодування, якою покриваються всі аспекти шкоди (п. 94 Рішення ЄСПЛ від 25.07.2013 р. у справі «Агрокомплекс проти України» [4], п. 265 Рішення ЄСПЛ від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України» [5] тощо).

Підсумовуючи викладене, потрібно вказати, у ході вирішення питання про відшкодування шкоди, завданої втратою та пошкодженням речових доказів, підлягають врахуванню напрацьовані ЄСПЛ правові стандарти, узагальнені значною мірою у рішенні від 23.01.2014 р. у справі «East/West Alliance Limited» проти України»: 1) включення до розміру майнової шкоди неотриманих доходів; 2) можливість відшкодування моральної шкоди юридичним особам; 3) можливість здійснення загальної оцінки завданої шкоди на засадах справедливості.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

2. Case of Dacia S. R. L. v. Moldova: Judgment of the European Court of Human Rights from 24.02.2009 [Electronic resource]. – Regime of access: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-91479\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

3. Case of Basarba OOD v. Bulgaria: Judgment of the European Court of Human Rights from 20.01.2011 [Electronic resource]. – Regime of access: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-102898\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

4. Справа «Агрокомплекс проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 25.07.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_973

5. Справа «East/West Alliance Limited» проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 23.01.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_994

6. Case of Comingersoll v. Portugal: Judgment of the European Court of Human Rights from 06.04.2000 [Electronic resource]. – Regime of access: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4546996>

7. Case of Smith and Grady v. the United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from 27.12.1999 [Electronic resource]. – Regime of access: <https://asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-smith-and-grady-v-united-kingdom-applications-nos-3398596-3398696>

8. Case of Hovhannisyan and Shiroyan v. Armenia: Judgment of the European Court of Human Rights from 15.11.2011 [Electronic resource]. – Regime of access: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-100024\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)